

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Волинська обласна Мала академія наук
Науково-методологічна лабораторія

Світлана Богдан

**Методи й методика
лінгвостилістичних досліджень:**
методичні рекомендації для слухачів і керівників
секції української мови

Луцьк – 2011

УДК 811.161.2'38(072)

ББК 81.411.1-7я7

Б 73

Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 4 від 22 грудня 2010 року)

Рецензенти:

Г. М. Вокальчук, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету;

Н. О. Данилюк, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Інституту філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови / С. К. Богдан. – Луцьк, 2011. – 28 с.

Розглянуто поняття методів, методик та методології у лінгвостилістиці; подано характеристики основних напрямів та методів лінгвостилістичних досліджень.

Рекомендовано для слухачів і керівників секції української мови.

© Богдан С. К., 2011

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
2011

Зміст

1. Лінгвостилістика в системі мовознавчих наук, специфіка лінгвостилістичних досліджень	4
2. Поняття методу, методики й методології в лінгвостилістиці.....	7
3. Напрями сучасних лінгвостилістичних студій та основні методи досліджень у функціональній стилістиці	9
4. Методи дослідження художніх текстів.....	14
5. Найуживаніші методи досліджень в сучасній українській лінгвостилістиці.....	22
Список рекомендованої літератури.....	26

1. Лінгвостилістика в системі мовознавчих наук, специфіка лінгвостилістичних досліджень

Як відомо, найбільш узвичаєний поділ мовознавства на структурні одиниці (розділи) здійснено за типом мовних одиниць. З огляду на це традиційно вирізняють основні: “фонетику, фонологію, акцентологію, інтонологію, морфонологію, граматику з її розділами – морфемікою, морфологією і синтаксисом, лексикологію, фразеологію, ономастику, лексикографію, словотвір, семасіологію, етимологію, стилістику, діалектологію та лінгвогеографію” [18, 334]. Щоправда, крім названих основних розділів, нерідко називають інші, зокрема ті, що виникли як результат процесів експансії інших галузей знань, у результаті якої сформувалися так звані “межові”, “пограничні” розділи, як-от, *соціолінгвістика* (вивчає зв'язки мови з суспільством), *психолінгвістика* (досліджує взаємовпливи мови й психічної діяльності людини), *лінгвістична географія* (з'ясовує територію поширення мов і окремих мовних явищ чи одиниць). Почасти утворення нових мовознавчих напрямів зумовлене взаємодією кількох мовознавчих розділів. Так постала, зокрема, *морфонологія* (“розділ мовознавства, що сформувався на перетині морфології та фонології і вивчає закономірності функціонування морфологічно зумовлених фонологічних засобів” [18, 349]), основна увага якої зосереджена на з'ясуванні:

- фонемної структури морфем;
- комбінаторних звукових змін морфем в окремих морфемосполуках;
- звукових чергуваннях, що виконують морфологічну функцію [18, 349].

Кожен із розділів мовознавства має особливий об'єкт і предмет вивчення, які потребують для їх дослідження не лише загальнонаукових і загальномовних, але й **спеціальних методів** аналізу й опису конкретних мовних явищ. Лінгвостилістика закономірно не становить винятків.

Українська лінгвостилістика – порівняно молода галузь мовознавства. Традиційно вважають, що її становлення припадає на 20–30-ті роки ХХ ст., а формування як окремої мовознавчої науки співвіднесене з 50–60-ими роками. Зародження лінгвостилістичних студій загалом асоціативно пов'язують із працею Шарля Баллі “Трактат із французької стилістики” (1818 р.). Як особлива наукова дисципліна вона представлена вже в працях Празького лінгвістичного гуртка.

На противагу літературознавчій стилістиці, лінгвостилістика зосереджує увагу на все функціонально-стильове розмаїття стилістичних явищ як вияв специфіки відображення концептуальної картини світу в національно-мовній.

Лінгвостилістика – це “розділ мовознавства, що вивчає:

а) закономірності існування і структурну організацію суспільно зумовлених різновидів мови – функціональних стилів;

б) мовні одиниці з погляду додаткового експресивно-стильового забарвлення;

в) цілеспрямований вибір мовних засобів, що відповідає стильовим і стилістичним нормам” [18, 600].

Лінгвостилістика виконує ряд важливих завдань:

- обґрунтовує історію розвитку системи функціональних стилів, її стан на певному історичному зрізі;
- встановлює співвідношення функціональних і експресивних стилів;
- визначає стилетворчі чинники (мовні та позамовні);
- досліджує функціонування мовних одиниць в усних і писемних текстах [18, 600].

А тому наукові дослідження з лінгвостилістики орієнтовно здійснюються в кількох **основних напрямках:**

1) **власне функціонально-стильові студії:**

- вивчення функціонально-стильової диференціації української мови в синхронії/діахронії;
- з'ясування диференційних ознак різних функціональних стилів (*художнього, наукового, публіцистичного, офіційно-ділового, конфесійного, розмовного, епістолярного*), підстилів і жанрів;
- опис мовно-стильових ознак функціональних стилів, визначення їхніх стильових і стилістичних доміант, встановлення стилістично маркованих і нейтральних стилістичних засобів мови в кожному із різновидів мови;
- аналіз взаємодії функціональних стилів на різних рівнях мовної організації;

2) **дослідження мовностилістичних ресурсів мови** (орієнтовані на вивчення всіх мовних рівнів щодо додаткових стилістичних значень елементів мовної системи):

- *фонові стилістичні* (вивчення звукової будови мови “з погляду можливостей створення додаткових стилістичних ефектів, зокрема алітерацій, асонансів, звуконаслідування, варіантів ритмомелодики і под. у художньому стилі, а також додержання законів милозвучності української мови в різних функціональних стилях” [18, 601]);
- *лексично-стилістичні* (стосуються “функціонально-стильової диференціації словникового складу, стилістичного використання різних семантичних груп лексики, виявлення стилістичного потенціалу кожного слова залежно від його

місця у синонімічно-антонімічних відношеннях, від текстового вживання, співвідношення з експресивними стилями (книжна, розмовна, нейтральна лексика)” [18, 601]);

- *фразеостилістичні* (передбачають аналіз стилістичної семантики в значеннях фразеологічних одиниць, що відзначаються своєю внутрішньою формою, виразним національно-культурним колоритом);
- *граматикостилістичні* (зосереджують увагу “на виразальних можливостях граматичних форм, категорій, здатності їх видозмінювати, відтінювати зміст висловленого, надавати йому додаткових стилістичних відтінків” [18, 601]);
- *текстостилістичні* (описують специфіку стилістичної організації різних текстових структур, як-от, семантико-стилістичні особливості організації жанрів інтерв’ю, рецензій, сонетів, мадригалів, монографій, угод, кулінарних рецептів тощо);

3) *стилістика індивідуального мовлення* (зорієнтовані на вивчення своєї мови окремого індивіда, її особливих реалізацій у різних функціональних стилях, хоча основна увага дослідників традиційно (хоч і неправомірно!) була зосереджена донедавна на з’ясуванні “мовно-виразальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших” [18, 603]; не заперечуючи очевидність індивідуально увиразнених ознак у стилістиці художнього тексту, навряд чи правомірно обмежувати цей напрям лінгвостилістичних студій лише цією функціональною сферою).

Відповідно до кожного з названих напрямів формується тематика актуальних досліджень. Скажімо, у контексті першого правомірними й бажаними будуть наукові роботи:

- “*Становлення жанру інтерв’ю в сучасній українській мові*”;
- “*Вияв функціонально-стильових ознак приватного листа в українській поезії*”;
- “*Стилістичні ознаки жанру поетичної молитви*” тощо.

До другого напрямку належать частотні дослідження різних стилетворчих мовних засобів, як-от:

- “*Стилістичне навантаження власних імен у гумористичному тексті*”;
- “*Звукопис поетичних творів Ліни Костенко*”;
- “*Стилістика демінутивних форм в уснопоетичних текстах, баладах, колицьких піснях про кохання тощо*” і т. ін.

Індивідуально-стильові доміанти будуть в епіцентрі таких досліджень:

- “*Епітетна система драм Лесі Українки як вияв індивідуального стилю*”;
- “*Стилістичні фігури в проповідях митрополита Філарета*”;

- “Стильові домінанти текстів політичних реклам українських політиків” тощо.

Основна тематика, як відомо, знайде реалізацію в більш конкретизованих темах реальних наукових досліджень, кожне з яких потребує ретельного добору оптимальних методів аналізу й опису мовних явищ. Наприклад, стилістику демінутивних форм можна вивчати в одному з фольклорних жанрів, а отже, можливий цілий спектр потенційних досліджень:

- “Стилістика демінутивів у колискових”;
- “Стилістика демінутивів у баладах”;
- “Стилістика демінутивів у піснях про кохання”;
- “Стилістика демінутивів у казках” тощо.

2. Поняття методу, методики й методології в лінгвостилістиці

Методи лінгвостилістичного аналізу – це “сукупність різних прийомів аналізу тексту (і його мовних засобів), за допомогою яких у стилістиці формуються знання про закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування; способи теоретичного освоєння, спостереженого і виявленого в процесі дослідження” [16, 221]. А тому цілком закономірно, що поряд із використанням загальнолінгвістичних методів в стилістиці уможливлено використання особливих, власних методів, відповідних предметові дослідження і меті аналізу.

Методика стилістичного аналізу об’єднує правила використання методів і прийомів, що входять до їхнього складу. Мовознавці вважають, що з *методикою* стилістичного аналізу органічно пов’язані поняття *аспекту*, *концепції* та *методології*, які, за подібності певних ознак, не мають тотожних значень із жодним [16, 221]. Зокрема, *аспект* дослідження визначає “точку зору”, “ракурс розгляду” певного об’єкта дійсності, скажімо, розгляд окремого стилістичного явища можна здійснювати в синхронії або в діяхронії (пор. хоча б тематику ймовірних лінгвостилістичних студій: “Стилістика власних імен у художніх текстах Олега Чорногуза” і “Стилістичне навантаження власних імен в українській художній прозі ХХ – поч. ХХІ ст.”), в мові чи в мовленні (пор.: “Позитивно маркована лексика номінацій осіб в “Словнику української мови” і “Номінації осіб – експресем у мовленні волинських студентів”).

Концепція (з лат. conceptio – розуміння, система) – це “визначений спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, керівна ідея для їх висвітлення, провідний задум, конструктивний принцип різних видів діяльності” [16, 221]. А отже, концепція “передбачає можливу процедуру

реалізації (практичної перевірки) своїх власних принципових положень” [16, 221]. Власне тому стилістика використовує відомі загальнолінгвістичні методи по-особливому, пропонуючи водночас власні.

Методологія (із грец. *méthodos* – шлях дослідження, теорія, вчення + *logos* – слово) – це “вчення про прийоми і засоби наукового пізнання, це сукупність методів, які застосовуються” [16, 221] в певній галузі науки.

Найбільш узагальненим із названих цілком справедливо вважають поняття *методології*, яке нерідко становить основу різних концепцій. Метод як важлива складова входить у структуру і методології, і концепції, хоча “розробка його провідних принципів і прийомів, послідовність їх використання диктуються передусім концептуальними засадами” [16, 221–222]. Метод здебільшого представляє собою сукупність прийомів, які найчастіше застосовуються в певній послідовності.

Методологічну основу стилістичного аналізу становлять “фундаментальні положення про зв’язок мови і мислення, мови і суспільства, про соціальну сутність мови і її функцій” [16, 212]. Особливого значення для лінгвостилістичних студій набувають проблеми системності, зокрема, для з’ясування специфіки використання мовно-виразових засобів у різних функціональних сферах.

Методологічними принципами лінгвостилістики українські мовознавці узвичаєно називають “загальні філософські положення про мову як сутність людини, як вид і результат суспільно усвідомленої діяльності. Ці положення зорієнтовані на те, що оскільки українська мова є породженням духовної і виробничої діяльності українського народу, то, отже, вона зберігає історичну пам’ять української нації, несе в собі й розвиває його ментальність – національну свідомість, самотність світобачення і світовідчужання” [11, 11]. Як основний *методологічний принцип* у сучасній лінгвостилістиці виокремлюють філософію “пізнання українського народу через його мову, а знання і розуміння української мови – через знання її творця і носія – українського народу” [11, 11]. Інакше кажучи, методологічне підґрунтя лінгвостилістики має виразний двовекторний вияв: мова як відображення української ментальності й, навпаки, ментальність як вияв специфічних ознак національної мови.

На думку сучасних українських мовознавців, у “лінгвостилістичних дослідженнях останніх десятиліть переважає **інтерпретативна методологія**. Це пов’язано з посиленням наукового інтересу до функціональної стилістики, зокрема до мовленнєвої системності функціонального стилю як системи, що формує стильову специфіку тексту з різнорівневих мовних одиниць” [11, 13].

Методи і методологія лінгвостилістичних досліджень, як справедливо

зауважує С. Я. Єрмоленко, “ґрунтуються на глибинних зв’язках стилістики з поетикою, історією літературної мови, історією культури” [6, 13].

Застосування певного методу в конкретному дослідженні, як відомо, залежить передусім від його мети. Різноманітність мети вивчення певного стилістичного явища ґрунтується на тому, що об’єктом лінгвостилістичного вивчення є засоби мовної виразності й закономірності функціонування мови відповідно до “змісту висловлювання, мети, ситуації, сфери спілкування та ін. екстралінгвальних факторів” [16, 222]. А отже, вибір того чи того методу значною мірою прогнозований метою дослідження, який і формує певний методико-стилістичний напрям і аспект дослідження.

3. Напрями сучасних лінгвостилістичних студій та основні методи досліджень у функціональній стилістиці

У сучасній лінгвостилістиці виокремлюють **кілька основних напрямів**, які вирізняються (і розрізняються!) методами і методикою аналізу стилістичних явищ. До них належать:

- 1) *стилістика ресурсів*;
- 2) *функціональна стилістика*;
- 3) *стилістика тексту*;
- 4) *стилістика художнього тексту*;
- 5) *діахронна й порівняльна стилістики як розгалуження, різновиди стилістики ресурсів і функціональної стилістики* [16, 222].

Щоправда, вважається, що принципи функціональної стилістики з огляду на методологічно ширший напрям пронизують усі інші напрями. Інакше кажучи, у межах функціонально-стилістичних досліджень можуть бути зреалізовані всі інші стилістичні напрями (один чи декілька водночас). Тобто, саме функціональна стилістика, за твердженням Н. В. Данилевської, “в окремих випадках співвідноситься з іншими стилістичними напрямими як методологія з конкретними методами, що входять до неї” [16, 222].

Функціональна стилістика, на думку М. М. Кожиної, зосереджує увагу на “вивченні закономірностей функціонування мови в різних сферах мовленнєвого спілкування, які відповідають тим чи тим різновидам діяльності і які представляють передусім функціональні стилі, а також їхні більш часткові різновиди, специфіку, мовленнєву системність, стильові норми цих різновидів мовлення з урахуванням їхніх екстралінгвальних стилетворчих факторів” [16, 576]. Теоретичну основу функціональної стилістики становить положення про єдність мови з усім комплексом екстралінгвальних чинників,

що супроводжують інтелектуально-духовну діяльність людини у різних функціонально-стильових сферах і впливають на процеси мовотворчості. Основний предмет функціонально-стилістичних досліджень – мовна системність, тобто “не структура мови, не самі по собі мовні засоби, а принципи їх добору і поєднання в різних сферах діяльності, залежно від конкретних комунікативних умов спілкування і екстралінгвальних стильотворчих факторів” [16, 223].

Загальний підхід і методики функціональної стилістики узагальнено можна представити як рух *від функцій до засобів*, тобто метою таких досліджень передбачено з’ясування мовних засобів, за допомогою яких реалізовані основні функції функціональних стилів, підстилів і жанрів, як “екстралінгвальна основа стилів впливає на формування мовленнєвої організації, мовленнєвої системності стилів” [16, 223]. При цьому враховується взаємодія різнорівневих мовних засобів.

На противагу функціональній стилістиці, *стилістика мовних ресурсів* (або рівнева стилістика) передбачає протилежний напрям вивчення стилістичних явищ – *від засобів до функцій*, тобто основна мета визначає дослідження того, як певні стилістичні явища мови використовуються в текстах окремих авторів, у текстах різних жанрів, зосередження уваги на встановленні конкретних стилістичних функцій.

Основний і найважливіший у таких дослідженнях, безперечно, *функціональний підхід*, який:

- передбачає аналіз одиниць різних рівнів мови, передусім їх комунікативно-системне (з урахуванням мети й завдань спілкування), а не структурно-системне дослідження;
- полягає у встановленні значущості певних закономірностей функціонування мовних засобів для специфіки мовленнєвої системності стилю і його різновидів (текстів);
- пов’язаний із ідеєю єдності лінгвального й екстралінгвального аспектів мовлення; це визначає особливу важливість принципу системності, що дає можливість кожному мовну одиницю розглядати в контексті подібних і у співвідношенні з екстралінгвальними чинниками, тобто у функціональній стилістиці лінгвістичні явища розглядаються з точки зору їхньої текстотвірної ролі;
- ґрунтований на *діяльнісній* сутності мови (мова як інтелектуально-емоційна діяльність), що надає особливого значення антропоцентричному підходу до вивчення мовних явищ; при цьому необхідний і комплексний – міждисциплінарний метод, що передбачає врахування знань суміжних дисциплін (гносеології, психології, психолінгвістики, наукознавства і т.

ін.), врахування базових екстралінгвальних чинників (форми свідомості, тип мислення, різновид суспільної діяльності, мета і завдання спілкування), які впливають на закономірності функціонування мовних засобів, формуючи специфіку стилю і його мовленнєву організацію на рівні і мікротексту, і макротексту [16, 223–224].

Саме завдяки функціональному підходові можливо виявити конструктивні прийоми формування функціональних стилів і закономірності текстотворення в кожному з них. А тому він визначальний у дослідженнях різних аспектів функціонально-стильової диференціації різножанрових текстів.

Крім того, важливо також враховувати в таких студіях *вторинні принципи*:

- *єдність форми й змісту* (наприклад, порівняльні конструкції наукового й художнього стилів стилістично диференційовані);
- *координацію загального й окремого* (окреме неодмінно містить елементи цілого, скажімо, індивідуальний стиль кожного автора сонету містить елементи типологічних ознак цього жанру загалом).

А отже, з огляду на концептуальні принципи функціональної стилістики правомірно вважати *основними методами*:

1) *функціональний*, зорієнтований на функціональний аспект мови, що передбачає вивчення мовних засобів щодо їх ролі у формуванні й вираженні думок, концепції, жанру, у текстотворенні, врахування і власне комунікативного підходу, тобто мети, завдань, ситуації, умов спілкування, індивідуальних і соціальних особливостей комунікантів;

2) *комплексний метод* вивчення мовних явищ, що передбачає використання даних різних наук, передусім тих, що безпосередньо пов'язані з лінгвостилістикою – філософії, психології, логіки, соціології, теорії комунікації, прагматики; саме вони дають можливість пояснити й інтерпретувати експериментальні дані;

3) *багатоаспектний аналіз* взаємозв'язку різнорівневих мовних одиниць у процесі їх функціонування, з'ясування закономірностей цього функціонування, специфіки функціональних стилів [16, 224].

Крім основних, *функціональна стилістика* використовує *часткові методи*. Зокрема, до найуживаніших (і важливих) ізпоміж них можна назвати:

1) *семантичний* (або семантико-смісловий) – його вважають провідним із огляду на значущість адекватності вираження і в окремому висловленні, і в тексті різних смислових відтінків), який пов'язаний із аналізом мовних одиниць із погляду їх змістово-

сміслового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом, а також із погляду визначення специфіки взаємодії зовнішнього і внутрішнього членів висловлення;

2) *стилостатистичний* – використовується для визначення стильової специфіки як наслідку дії на цей стиль тих чи інших екстралінгвальних чинників;

3) *порівняльний* – допомагає в стилістичних студіях з'ясувати специфіку кожного зі стилів, його функціональної, лінгвістичної, композиційної й семантико-сміслової своєрідності у співвіднесеності;

4) *порівняльно-діахронічний* – ґрунтується на порівняльно-історичному аналізі висловлень і текстів та орієнтований на процесах формування функціональних стилів на різних етапах їх становлення й розвитку у зв'язку зі змінами соціальних, історичних умов, тобто екстралінгвальних факторів мови [16, 225].

Важливі в сучасних стилістичних дослідженнях мови і **конкретно-практичні методи**, тобто ті, що передбачають проведення експериментів. Їх можна поділити на:

1) **загальнонаукові**, серед яких розрізняють:

- *метод безпосереднього спостереження* конкретних стилістичних явищ в усних чи писемних текстах;
- *описовий метод*, елементами якого є прийом спостереження, порівняння, класифікації, експерименту, реконструкції, узагальнення та інтерпретації;
- *метод моделювання*, тобто створення певних типових моделей мовних одиниць;

2) **загальнофілологічні**, до складу яких входять прийом інтерпретації та порівняльного аналізу мовного матеріалу;

3) **загальнолінгвістичні методи**, що представлені:

- *структурним*, зокрема *структурно-семантичним аналізом*;
- *статистичним аналізом*;
- *методом побудови лінгвістичних парадигм*;
- *методом польового структурування*;
- *комплексним аналізом*;

4) **частковолінгвістичні**, які включають і власне стилістичні методи, що об'єднують:

- *дискурсний аналіз*;
- *дистрибутивний аналіз*;
- *компонентний аналіз*;
- *метод ступінчатої ідентифікації об'єкта дослідження*;
- *контекстуальний або контекстологічний аналіз*;
- *прагматичний*;

- *семемний аналіз*;
- *структурно-смісловий аналіз матеріалу*;
- *дискурс-аналіз* [16, 225].

Конкретне застосування методів стилістичного аналізу визначається:

- метою;
- завданнями;
- методолічними й концептуальними установками дослідження;
- приналежністю вченого до певної лінгвістичної школи.

Щоправда, цілком закономірно названі методи зазнають певних модифікацій у контексті безпосередніх лінгвістичних досліджень. Скажімо, *метод польового структурування* використовують “для систематизації виявлених стилістичних засобів (не лише дотекстових, але й текстових) з погляду їх близькості/віддаленості (центральної/периферійності) в плані реалізації в тексті певної стильової риси чи категорії” [16, 226].

Метод дискурс-аналізу розглядають як “аналіз тієї чи іншої структурно-семантичної особливості тексту в її взаємозв’язаності з екстралінгвальними основами комунікації конкретної мовленнєвої сфери” [16, 226], а не як дослідження окремих структурно-семантичних контекстів цілого, що містять експресивність, імперативність, недомовленість тощо.

Особливість використання *методу комплексного аналізу* полягає в тому, що він передбачає не звичайне об’єднання різних прийомів дослідження, що традиційно вживані в інших наукових галузях, а передусім “врахування конкретних фактів функціонування мови в тій чи іншій сфері спілкування з різними екстралінгвальними явищами, що вивчаються в інших науках” [16, 226]. За таких умов інші науки виступають своєрідним пояснювальним підґрунтям вивчення закономірностей функціонування мови в тій чи іншій сфері й з’ясування диференційних ознак на різних мовних рівнях.

Скажімо, активне використання суржикономенів у мовленні сучасної молоді навряд чи правомірно пов’язувати лише з певними внутрішньомовними процесами в синхронії. Неодмінним елементом аналізу першопричин цього мовного явища виступають екстралінгвальні чинники, передусім соціально-історична парадигма, лінгвокультурологічний контекст сучасного українського мовного простору тощо. Неврахування цих суттєвих впливів і передумов формування цього явища закономірно унеможливить його об’єктивний і цілісний аналіз.

Вивчаючи, скажімо, складні номінації в конфесійних текстах,

зокрема, в Святому Письмі, молитвах, акафістах, посланнях як домінувальній стилетворчій ознаці цього функціонального різновиду, неможливо не врахувати не лише історичний контекст формування релігійної мовотворчості українців, а й специфіку релігійного мовомислення, що зумовлена щонайперше спілкуванням із особливим типом адресатів, які й визначають тяжіння конфесійних текстів до урочистості, величальності й благоговійності. Це й знаходить свій вияв у одному з найвиразніших сегментів лексико-словотвірної організації – складних номінаціях, напр.: *боголюбивий, богобережений, богорівний, боготерпеливий, благодатний, благочестивий, високодаровитий, многомилостивий* тощо (до речі, стилістичне навантаження й семантика таких одиниць у релігійних текстах – перспективна тематика не одного наукового дослідження).

Метод інтерпретації набуває особливих ознак через те, що у лінгвостилістичних дослідженнях пов'язаний насамперед із тлумаченням текстових, а не дотекстових одиниць, а отже, інтерпретація стосується всього тексту. З'ясовуючи, скажімо, специфіку стилістики текстів акафістів, варто зосередити увагу на інтерпретації особливої образної парадигми, проєктованої на канонічну архітектоніку цих текстів, яка передбачає передусім сувору кількісну структурну організацію (13 елементів: *кондак – ікос*, що логічно чергуються, утворюючи цілісну текстову структуру).

Стилостатистичний і кількісні (кількісно-семантичні) методи в ролі часткових допомагають об'єктивізації гіпотетичних міркувань щодо визначальних стилетворчих одиниць текстів певного функціонального стилю. Досліджуючи, скажімо, стилістичні параметри кольороназв у поезії того чи того письменника для переконливості тверджень про індивідуально-авторське використання певного колоративу доречно скористатися не просто методом спостереження, а бажано доповнити його хоча б кількісно-семантичним аналізом. Щоправда, не варто забувати й про те, що не завжди нечастотність уживання якогось компонента свідчить про його меншу важливість у семантико-стилістичній організації певного тексту.

4. Методи дослідження художніх текстів

Насамперед, варто врахувати те, що аналіз текстів різних функціональних стилів має також почасти свою специфіку. Найбільш повно в сучасній лінгвостилістиці розроблені прийоми й процедури, що застосовують у дослідженнях *художніх текстів*. Власне, як справедливо зауважує С.Я. Єрмоленко, “лінгвостилістика розпочи-

налася з вироблення методів аналізу художнього тексту. Поширення лінгвостилістичного аналізу на засоби виразності мови в різних сферах спілкування, в різних мовних ситуаціях зумовило визначення різної мети стилістичних досліджень і методико-стилістичних напрямків, аспектів досліджень” [6, 15].

Підґрунтя таких студій – положення про принцип “образності, єдності форми й змісту, реалізації естетичної функції мови в цій сфері спілкування” [16, 226]. Це й визначає вибір у якості основного прийому аналізу конкретного тексту в аспекті з’ясування ідейно-образного змісту твору, реалізації “образу автора”, пізнання організації мови в окремому художньому тексті (кількох текстах, текстах одного літературного напрямку, скажімо, сентименталізму) окремих мовних і текстових одиниць (стилістичні прийоми, композиція).

До *найуживаніших методів аналізу художніх текстів* належать:

- *метод “explication du text”* (автор якого – російський мовознавець Л. В. Щерба), застосований здебільшого для аналізу поетичних текстів, суть якого полягає у визначенні взаємодії “лінгвістичної організації (особливостей архітектоніки, специфіки синтаксичних структур, прийомів і принципів розстановки й розташування слів, форм і типів інтонаційного членування висловлення та ін.) з ідейним, художньо-образним і емоційним змістом тексту” [16, 227]. Така взаємодія розглядається як конструктивний взаємовплив, завдяки якому вербалізується естетична концепція автора твору;
- *метод стилістичного експерименту* (запропонований і обґрунтований О. М. Пешковським), що полягає в “підстановці синонімів до того чи іншого слова у творі (чи у вилученні якихось слів із нього) й визначення естетичної значимості авторського слова/висловлення, його концептуально-образного та смислового навантаження порівняно з експериментальними текстами” [16, 227]. Саме О. М. Пешковський увів поняття “загальної образності”, яке полягає в тому, що всі мовні одиниці “справді художнього тексту спрямовані на вираження конкретного художнього образу і тому суворо естетично й стилістично мотивовані, тобто єдино можливі для вираження цієї естетичної думки” [16, 227].

Спробуємо поекспериментувати, згадавши початок тексту забутої “Енеїди” Івана Котляревського, і замість кваліфікативної ознаки Енея “*моторний*” поставити іншу лексему можливого синонімічного ряду, бажано не руйнуючи ритмомелодіку первинного тексту: “*Еней був парубок ...*” (*спритний, рухливий, швидкий, проворний, вправний, зграбний, меткий, шпаркий, прудкий, ловкий, зруч-*

ний, шапкий, розбитний, шустрий, верткий, в'юнкий, вертлявий, крутливий, жвавий, енергійний, мобільний, прудкий, хуткий - див.: "Словник синонімів української мови" (К.: Наук. думка, 2001), Т. I, с. 848; Т. II, с. 589, с. 671, с. 897-898). І якщо, скажімо, можна припустити заміну текстового означення-кваліфікатива *моторний* лексемами *проворний, ловкий (ой ловкий, щоб не руйнувати ритміку), жвавий (ой жвавий)*, то інші, як-от, *рухливий* або *вертлявий* змінюють не лише стилістику висловлення, а й почасти його семантику. Якщо ж спробувати доповнити портретування Енея означенням *мобільний*, то зразу змінюється (і навіть руйнується!) попередня мовна парадигма. Подібне явище будемо спостерігати й за умов експериментування з лексемою **парубок**, яка виступає передусім лінгвокультурологічним маркером номінації особи певного часового відтинку в лексичному просторі українців, пор.: *Еней пацан / чувак був дуже класний / кльовий* (як бачимо, подібні фрази з жаргонономенами чітко диференціюють час їхнього можливого побутування і до невпізнання змінюють первинний текст).

Подібні експерименти особливо доречні в дослідженнях, джерельна база яких уможлиблює використання рукописних текстів, варіантів, першодруків художніх текстів для з'ясування авторської мотивації у виборі тієї чи іншої лексеми.

Не менш поширений підхід "*комбінаторного прирощення смислу*" (Б. О. Ларін), що полягає в розкритті взаємозв'язків окремого слова з іншими словами художнього тексту за умов вираження так званої наскрізної поетичної думки-ідеї (чи лейтмотиву) твору або художнього образу [16, 227]. Таку особливість можна досліджувати як на основі конкретного художнього тексту (напр.: "*Семантико-стилістичне навантаження лексеми світло (або – сонце) в новелі "Інтермеццо" Михайла Коцюбинського*", що передбачає вивчення всіх мікроконтекстів уживання названих лексем, специфіки їхньої семантичної структури залежно від здатності поєднуватися з різними лексемами і комплексний аналіз сукупного образу як відображення домінант мовотворчості цього письменника), так і кількох творів одного автора або різних авторів (напр.: "*Стилістично-семантичне навантаження лексеми сонце в творах Михайла Коцюбинського й Василя Стефаника*").

Вчені вважають, що ідея Г. О. Винокура про "*внутрішню форму художнього слова*" подібна до попередньої з огляду на те, що ґрунтується на твердженні: "лексичні засоби мови і їхнє значення виявляються в художньому тексті тією основою, відштовхуючись від якої, художник створює поетичне слово – метафору, повністю "повернуту" до теми й ідеї твору" [16, 227]. Смысл і призначення метафори стають зрозумілі

лише після прочитання всього твору (як, скажімо, заголовки-символи творів Олеса Гончара: “Тронка”, “Собор” тощо).

Названі методи й методики аналізу художніх текстів лінгвостилісти пропонують об’єднати в більш загальному й частіше вживаному методі “слово й образ”, орієнтованому на “вияв у художньому тексті системи мовних засобів реалізації образно-естетичної функції художнього стилю” [16, 227]. *Основні завдання цього методу* зосереджені на:

- досягнення найбільш адекватного прочитання авторського тексту;
- з’ясування через єдність слова й образу домінант індивідуального стилю письменника, відповідного літературного напрямку;
- інтерпретацію різних проблем семантико-стилістичної організації художнього тексту.

Саме такий підхід до вивчення мови художнього тексту дав можливість розглядати його як мистецтво поетичного слова.

Крім загальноновживаних методів, у дослідженнях текстів різних функціональних стилів можлива також своєрідна спеціалізація використання окремих методів щодо певних функціональних стилів, хоча найповніше, як уже зазначалося, в сучасній лінгвістиці розроблені методи аналізу художніх текстів. Найбільш поширені в цій царині стилістичних досліджень методи:

- **асоціативно-концептуального аналізу**, за допомогою якого з’ясовуються домінантні смисли поетичного (художнього) текстів.

Цей аналіз об’єднує конкретні дослідницькі дії:

- 1) *компонентний аналіз*;
- 2) *контекстологічний аналіз*;
- 3) *естетико-стилістичний аналіз*;
- 4) *культурологічний аналіз*, що співвідносить текстові смисли з

інформацією загальнокультурного фонду (використовується, зокрема, в таких дослідженнях, як “Домінантні лексико-семантичні поля в поетичних текстах Ліни Костенко”, “Море як ключова лексема поезії Лесі Українки”). Як зауважує С. Я. Єрмоленко, застосування цього методу “до аналізу художнього, зокрема поетичного, тексту дає змогу виявити наскрізні слова, ключові слова, домінантні лексеми. У цих випадках спостерігаємо, як метод переходить у предмет дослідження і, навпаки, предмет дослідження – у метод, що стає частиною теорії. Результативність, ефективність інтерпретації художнього тексту досягається також використанням методів моделювання функціонально-семантичного поля, асоціативно-семантичного поля, структурування семантичного поля, в якому розрізняються

макро- і мікрополя. У працях, присвячених дослідженню художніх текстів, використовуються поняття національна, поетична, індивідуальна картини світу (Л. А. Лисиченко), поетична модель світу (Ю. Лазебник). Для розкриття сутності названих явищ використовується метод лексико-семантичної сполучуваності” [6, 16]. Цей метод ґрунтується на усвідомленні того, що “естетична функція слова проявляється тільки в сполученні його з іншими словами і в тематичному контексті, коли кожна сема слова має, а точніше, знаходить і виявляє асоціативно-образний чітко виражений зв’язок з семами інших слів” [8, 57]. Названий метод (методика) виявляється, на її думку, основним у дослідженнях, присвячених епітетові як мовному засобові [6, 16];

- **тематико-класифікаційний, семантичний, формально-когнітивний** різновиди аналізу, спрямовані на дослідження структурно-змістових особливостей певного концепта (“*Концепт ‘кохана’ в поетичних текстах Дмитра Павличка*”, “*Концепт ‘хата’ в поетичних текстах Бориса Олійника*”);
- **концептуальний аналіз** покликаний виявляти ідеї концептів як нормативно-ціннісних фактів у поетичній (художній) творчості (“*Концептуалізація сучасного прозового дискурсу*”);
- **структурно-фрагментарний опис**, що ґрунтується на понятті системності художнього тексту і передбачає виокремлення окремих фрагментів із метою зіставлення (“*Структурно-семантична організація сонетів (рондо, посьвят)*”);
- **порівняльно-стилістичний аналіз**, який дозволяє зіставити первинний (чернетковий) текст із його остаточним варіантом для з’ясування особливостей авторської роботи над концепцією твору (“*Функції і семантика ремарок у драмах Лесі Українки*”);
- **метод лінгвопоетичної інтерпретації**, що передбачає тлумачення змісту тексту на основі розкриття системно-семантичних відношень мовних одиниць різних рівнів (“*Мовностилістичні ознаки текстів мадригалів*”);
- **комплексний аналіз**, що поєднує в собі різні види не лише лінгвістичного, але й літературознавчого аналізу (можливий, скажімо, в дослідженні “*Кольороназви як елемент індивідуального стилю Василя Славчука в збірці ‘Мовчання, адресоване тобі’*”).

Зауважмо, що сукупність названих методів вивчення художніх текстів свідчить, передусім, про багатовекторність і багатовимірність таких досліджень, що й уможлиблює їх повноту та результативність. Водночас варто акцентувати увагу на тому, що більшість із названих методів можна використовувати, вивчаючи публіцистичні,

епістолярні, конфесійні тексти тощо.

В останні роки з'явився особливий напрям досліджень художнього тексту – *комунікативна стилістика художнього тексту*. Це “новий напрям сучасної функціональної стилістики, що сформувався на межі з іншими науками і комплексно вивчає цілий текст (мовленнєвий твір) як форму комунікації і явище ідіостилію. Комплексне вивчення тексту в цьому випадку передбачає дослідження лінгвістичних і екстралінгвальних факторів спілкування, пов'язаних із породженням тексту і його інтерпретацію” [16, 157]. Внаслідок особливих дослідницьких завдань цей різновид лінгвостилістичних студій має особливі методи вивчення:

- **метод асоціативного поля**, що базується на “виявленні в художньому тексті асоціативних зв'язків між словами. При цьому аналіз лексем йде за різними рівнями, коли враховуються одночасно їх фонемний вигляд і граматична природа, морфемна структура і лексичне значення, стилістична маркованість і тематична та ситуативна співвіднесеність” [16, 228]; скажімо, досліджуючи “*Асоціативні поля як вияв індивідуальної мовотворчості*” (будь-якого автора, матеріалом може стати окрема збірка або прозовий твір) уможливлено через асоціативні зв'язки слів з'ясувати естетичні концепції автора, що виражені в усьому творі. Власне ці асоціативні зв'язки “сприяють визначенню концептуальної і мовної картини світу автора і його ідіостилію” [16, 229];
- **метод “регулятивного структурування”** “передбачає вияв у тексті регулятивних структур (регулятивів), які стимулюють різні комунікативні ефекти і представляють собою текстові структури-стимули. Останні розуміються як прийоми організації текстових мікроструктур, співвіднесені з загальною комунікативною стратегією тексту. Регулятиви вирізняють і формують на основі лексичних засобів, співвіднесених у сприйнятті читача за принципом асоціативних зв'язків” [16, 229]. А тому як додатковий прийом у таких дослідженнях використовують *психолінгвістичний експеримент і контекстуальний аналіз*;
- **інформаційно-смісловий метод** забезпечує “аналіз смислового розгортання тексту, спрямований на вивчення процесу смислоформування на основі інформації, представленій в художньому творі. Під інформацією тут розуміються знання про світ, втілені в тексті з позицій визначеного естетичного ідеалу автора. Результат відображення цієї інформації в свідомості адресата – смисл тексту, під яким розуміють структуру лінгвістично оформлених смислових фрагментів тексту, які корелюють із дійсністю, тобто

сміслова структура тексту” [16, 229].

Цей метод реалізується в низці конкретних прийомів:

а) в *експериментальному аналізі*, “що дозволяє виявити ключові елементи лексичної системи тексту й актуалізовані ним смисли в свідомості адресата в процесі пізнавальної діяльності, визначати індивідуально-авторську специфіку в розгортанні естетичного смислу, особливості цього процесу в тестах різних типів у зв’язку з їхньою різною комунікативною стратегією і т.д.” [16, 229];

б) в *контекстуальному аналізі*;

в) в *компонентному аналізі*;

г) в *моделюванні текстових парадигм і асоціативно-сміслових полів концептів*.

Актуалізація лінгвостилістичних досліджень, об’єктом вивчення яких є текстові структури, зумовлює активне використання *комплексної методики* вивчення, що передбачає об’єднання різних типів аналізу в межах конкретного дослідження і взаємодоповнення власне лінгвістичного і екстралінгвального планів інтелектуально-духовної діяльності. Мовознавці визначають комплексний підхід до вивчення тексту основою функціонально-стилістичного аналізу у функціональній стилістиці [16, 229]. Власне ці особливості лінгвостилістичних досліджень варто враховувати найперше, приступаючи до написання наукового дослідження. Водночас не забуваючи про те, що кожна конкретна робота вимагає ретельного вибору *оптимальних процедур наукового пошуку*, який залежить від кількох основних чинників:

- теми й проблематики наукового дослідження;
- мети наукового пошуку;
- джерельної бази вивчення певної лінгвостилістичної проблеми;
- об’єкта й предмета науково-дослідницької роботи.

Часто одна й та ж стилістична проблема може бути зреалізована за допомогою різних методів. Використовуючи, наприклад, *метод аперцепційного декодування поетичного тексту* в дослідженні мови поезії Тараса Шевченка (“Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша”), А. К. Мойсієнко зосередив “увагу на звуковій будові вірша, ролі заголовків, аналізує образне слово (епітет, порівняння, метафору, символ), моделює мовну картину поетичного світу Шевченка, виявлену в антропоморфізмі мовних засобів, вертикальному контексті ономастичної і топонімічної лексики тощо. Наскрізним теоретичним поняттям дослідження виступає поняття тексту, а також досвід сприймання Шевченкового слова.

Прочитання, декодування поетичного тексту Шевченка залежить не лише від прийнятої автором концепції аналізу, а й від практики використання понять сучасної лінгвопоетики, від розвитку спеціальної метамови цієї науки, яка вивчає поезію як мистецтво слова” [6, 13-14].

Інші стилісти, досліджуючи ті ж Шевченкові тексти, послуговуються іншими методами аналізу, зокрема, в праці В. М. Русанівського “У слові – вічність” С. Я. Єрмоленко виокремлює: *“історично-мовний, лексико-системний, зіставно-мовний, метод виявлення індивідуально-авторського підходу до використання лексики”* [6, 13].

Тим паче, змінюватимуться методи дослідження, за умов різності їхньої тематики. Скажімо, наукове дослідження *“Вербалізація образу неба в поетичному тексті Івана Драча”* гіпотетично передбачає використання *контекстологічного аналізу, методу асоціативного поля, експериментального аналізу (методу лінгвостилістичного експерименту), семантико-стилістичного експерименту*. Якщо автор вивчатиме цю ж проблему, але на матеріалі текстів кількох авторів (скажімо, *“Вербалізація образу неба в поетичних текстах Івана Драча і Павла Тичини”*), то актуально скористатися загальнонауковими методами: *порівняльно-історичним, зіставлення, а також стилостатистичним*. Завдяки першому буде уможливлено встановлення типологічних та індивідуально-увиразнених особливостей образотворення певного сегмента концептуальної картини світу українців. Метод стилостатистичний допоможе з’ясувати закономірності функціонування мовно-виразових засобів у текстах різних авторів, ствердивши попередні інтуїтивні уявлення про певні закономірності об’єктивними показниками. Щоправда, варто зауважити, що не завжди частотність якоїсь мовної одиниці в одного автора на противагу спорадичності використання в інших дає підстави беззастережно стверджувати про більшу вагомість цього елемента в семантико-стилістичній площині текстів цього автора. Почасти навіть одиничне вживання стилістично маркованої одиниці може слугувати маркером індивідуальної мовотворчості, як-от, використання Лесею Українкою в *“Лісовій пісні”* мовноповедінкової лексеми *“магайбі”*, що узвичаєна в західнополіських говірках і представляє собою усічений варіант узуальних (загальномовних) виразів *Помагайбіг, Помагай Біг, Помагай Боже*. З іншого боку, кількісні параметри функціонування, скажімо, початкового етикетного звертання *“Люба мамочко!”* в листах Лесі Українки до мами (цю формулу вжито в 128 листах із 138 збережених) не можуть не кваліфікуватися як специфічна ознака і її комунікативної поведінки, і її індивідуального епістолярного стилю.

Цілком очевидно, що “конкретний стилістичний аналіз завжди

передбачає застосування *загальнонаукових методів* (метод безпосереднього спостереження, описовий із використанням прийомів зіставлення, класифікації, експерименту, реконструкції, узагальнення, інтерпретації), *філологічних* (прийоми інтерпретації і порівняльний аналіз мовного матеріалу), *загальних лінгвістичних методів* (побудова лінгвістичних парадигм, структурно-семантичний аналіз, метод польового структурування). До *власне стилістичних методів* зараховують дискурсний аналіз, дистрибутивний, компонентний аналіз, контекстуальний, прагматичний, семемний тощо. Зауважмо, що тут перелічено не лише власне стилістичні методи: останні ґрунтуються на використанні загальнолінгвістичних методів до об'єктів стилістичного аналізу” [6, 15]. А якщо зважити на те, що “кожна теорія створює свій предмет дослідження, то і дистрибутивний, і компонентний, і семемний аналіз у стилістиці наповнюються іншим евристичним змістом порівняно з власне структурно-семантичним аналізом мови. Вони допомагають виявити специфіку стильових різновидів мови, особливості авторського варіювання мовним кодом” [6, 15].

5. Найуживаніші методи досліджень в сучасній українській лінгвостилістиці

Найпоширенішим і традиційним в українській лінгвостилістиці автори “Стилiстики сучасної української мови” [11] вважають метод *семантико-стилістичного аналізу* (його нерідко називають ще *стилістичним аналізом*), який “полягає у виявленні співвідношення мовних засобів, якими експресивно виражається інтелектуальний, емоційний чи естетичний зміст мовлення (або тексту) до змісту інформації” [11, 14]. П. С. Дудик називає його *семантико-стилістичним методом* [3, 46].

Визначальність методу *зіставлення* в сучасних лінгвостилістичних студіях, про що стверджував ще Шарль Баллі [1, 46] і послідовно відстоюють сучасні українські лінгвостилісти [див., зокрема: 17, 30], позначена тим, що існує постійна потреба “відбору мовних одиниць з однорідного або суміжного ряду, а відбір неможливий без зіставлення одиниць за якостями, які відповідали б потребі ефективного мовлення. Навіть маючи постійні стилістичні значення, емоційні забарвлення, специфічні смислові відтінки, мовні одиниці (морфеми і слова, словосполучення і складні синтаксичні конструкції, стилістичні фігури) мають стилістичний ефект тільки у зіставленні з іншими, які в даному використанні є або менш виразними, або зовсім нейтральними” [11, 14]. Це і дає підстави стверджувати, що “метод зіставлення є основним у

стилістиці, по суті, є ядром методу семантико-стилістичного аналізу. Метод зіставлення дає змогу з наявних у мові засобів виділити ті, що можуть дати відповідно до певного типу спілкування найкращий стилістичний ефект і таким чином задовольнити інтелектуально-комунікативні та емоційно-естетичні потреби мовців” [11, 14].

Цей метод дає можливість зрозуміти, “чому автор вибрав саме цей стилістичний варіант слова, словосполучення, образного виразу і под. із ряду інших можливих. При цьому ми пізнаємо як багатство стилістичних засобів мови, так і творчу працю митця слова, входимо в його словесно-художню лабораторію” [17, 32].

Третій, не менш уживаний, *метод стилістичного експерименту*, який безпосередньо пов’язаний із *методами семантико-стилістичного аналізу й зіставлення*. Суть експериментування полягає в тому, що “на місце вжитих автором слів або виразів, конструкцій вставляють зі стилістичною метою нові. Отже, можна глибше і повніше схарактеризувати стилістичні властивості (ознаки) компонентів найпершого (авторського) тексту та апробувати стилістичні можливості підставлюваних елементів мови” [11, 15].

Стилістичний експеримент називають ще й “методом творення тексту з певною стилістичною настановою шляхом заміни слова, різних спроб підстановки інших слів на місце вжитого спочатку” [17, 34].

Найвиразніше *метод стилістичного експерименту* можна простежити в різних редакціях одного й того ж твору, в рукописних і друкованих варіантах, що засвідчують авторські творчі експерименти в процесі роботи над створенням тексту, динаміку авторського задуму та його мовної реалізації. Скажімо, первинний рукописний текст “Лісової пісні” Лесі Українки розпочинався ремаркою “*Старезний, густий, предковічний ліс*” на противагу узвичаєному “*Старезний, густий, предковічний ліс на Волині*”. Розширення ремарки локальною вказівкою *на Волині* абсолютно змінює не лише семантичний вектор розгортання подій у цьому творі, а й налаштовує читача на цілком окреслене програмоване його декодування: всі можливі аспекти дослідження так чи інакше будуть опиратися на “волинське” підґрунтя. Варто враховувати також “стилістичні експерименти” цензорів ХІХ–ХХ ст., які почасти до невпізнання змінювали семантико-стилістичну площину художнього твору. Можна нагадати, скажімо, загальновідому “заміну” Тичининського звертання “*о панно Інно, панно Інно*” на тиражоване в радянські часи “*ніжна Інно*”, що абсолютно руйнувало первинну стилістику й тональність цієї поезії, позбавляло її національно маркованих лексем.

Не менш сутнісними в лінгвостилістиці здавна вважають *кількісні*

(квантативні) методи, які допомагають “у визначенні кількісних ознак мовних явищ. Кількісні методи дають можливість досягнути кількісні характеристики об’єкта дослідження, побачити за кількісними ознаками якісні, розкрити одну з рис діалектики у мовних явищах – перехід кількісних показників у нову якість” [11, 18]. У сучасних дослідженнях кількісні підрахунки значно полегшують (і пришвидшують!) відповідні комп’ютерні програми. Використання комп’ютерів “дає змогу в короткий термін опрацювати велику кількість матеріалу і дістати вірогідні відомості про частотність явищ, обґрунтованість певних характеристик, переконливість та підтвердження висновків, одержаних за допомогою інших методів” [11, 19].

Цілком справедливо мовознавці акцентують увагу на тому, що “використання статистичних методів у стилістиці ґрунтується на тому, що будь-який цілісний текст є результатом добору й певної організації ряду одиниць загальнонародної мови, але однакових стилістично відпрацьованих текстів практично не існує (якщо це не бланки, копії, штампи)” [11, 19]. Кожен текст має свій стильовий (і стилістичний) вимір і водночас належить до певного типу текстів, а отже, має ряд спільних і відмінних ознак. Саме статистичний метод допоможе виявити типолічні й диференційні ознаки.

Одержавши завдяки статистичному методу певні дані щодо функціонування мовних одиниць (кількісні вияви, скажімо, епітетних лексем) у творах якогось одного письменника і зіставивши їх з кількісними показниками таких самих одиниць мови у творах іншого письменника, враховуючи сукупність екстралінгвальних чинників, матимемо надійні критерії для висновків про індивідуальний мовний стиль автора.

Статистичний метод часто застосовується в лінгвостилістичних студіях для:

- дослідження функціональних стилів сучасної української літературної мови;
- індивідуальних стилів;
- з’ясування частотності вживання конкретних мовних одиниць.

Деякі дослідники називають його *структурно-статистичним* (А. П. Коваль) [9, 7], І. К. Білодід [17, 39]. Зокрема, на думку А. П. Коваль, саме цей метод дав можливість установити іменний характер українського наукового стилю. І. К. Білодід наголошував на тому, що і *структурний*, і *статистичний* методи в дослідженнях різних текстів “можуть існувати і окремо (статистичний метод відомий раніше, ніж структурний), а можуть діяти й спільно, зливаючись як метод структурно-математично-статистичний” [17, 39].

У межах цього методу іноді розрізняють ще *статистично-стилістичний* (П. С. Дудик), який “передбачає врахування кількості функцій, що їх може виражати певна мовна одиниця; також враховується кількість однотипних мовних одиниць (наприклад, суфіксів), спроможних виконувати якусь однотипну функцію” [3, 46-47].

Завдяки таким методам дослідження в українській мові встановлено, зокрема, статистичні параметри основних стилів (результати відображено в праці “*Статистичні параметри стилів*” (К. : Наукова думка, 1967. – 260 с.) за редакцією В. С. Перебийніс) і їхніх внутрішніх диференційних різновидів, виявлена найпоширеніша лексика художнього (“*Частотний словник сучасної української художньої прози*” (1981) “*Частотний словник сучасної української поетичної мови*” (1998)), публіцистичного (“*Частотний словник українського публіцистичного стилю*” (2004)) та наукового стилів (“*Частотний словник наукової прози*” (2001)).

В останні роки активізувалися також видання словників (конкордансів; конкорданс – це розташований в алфавітному порядку перелік слів із мінімальним контекстом; особливий тип словника, в якому кожне слово наведене з мінімальним контекстом), що передбачають укладання реєстрів лексем певного автора (Тараса Шевченка, Юрія Федьковича, Лесі Українки) або окремого твору (як-от: роману “*Перехресні стежки*” Івана Франка – С. Бук, А. Ровенчак) тощо.

А отже, сучасний спектр можливих методів лінгвостилістичного аналізу об’єднує в собі не лише спеціальні, а й загальнолінгвістичні та загальнонаукові методи вивчення. Саме такий синтез використання методів прогнозує результативність наукового пошуку й уможлиблює його повноту.

Список рекомендованої літератури:

1. Балли Шарль. Французская стилистика / Шарль Балли. – М. : Иностранная литература, 1961. – 395 с.
2. Введенська Т. Стилистичний аналіз (сучасні зарубіжні методики) / Т. Введенська // Слово і час. – 2001. – № 9. – С. 61–66.
3. Дудик П. С. Методологія, методи й методика стилістики / П. С. Дудик // Стилiстика української мови : навч. посiбник. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2005. – С. 43–46.
4. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : учебн. пособие / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 520 с.
5. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика текста : словарь-тезаурус / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 384 с.
6. Єрмоленко С. Я. Методи стилістичних досліджень / С. Я. Єрмоленко // Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст. : система понять і бібліографічні джерела / за ред. д-ра філол. наук, проф. С. Я. Єрмоленко. – К. : Грамота, 2007. – С. 13–17.
7. Загнітко А. Методи, методики дослідження сучасного синтаксису / Анатолій Загнітко // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – Вип. 475–477 : слов'янська філологія. – С. 207–213.
8. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К., 1984. – 120 с.
9. Коваль А. П. Практична стилістика української мови. – 3-є вид., доповн. і переробл. / А. П. Коваль. – К. : Вид-во при Київ. держ. ун-ті видавничого об'єднання “Вища школа”, 1987. – С. 6–7.
10. Короткий словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
11. Мацько Л. І. Методологія і методи стилістики / Л. І. Мацько // Стилiстика української мови : підручник / О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – С. 11–20.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
13. Селіванова О. Лінгвометодологія – наукова парадигма – епістема / Олена Селіванова // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – Вип. 475–477 : слов'янська філологія. – С. 200–206.
14. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1975. – 308 с.

15. Степанов Ю. С. Язык и метод : к современной философии языка. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1998. – 397 с.
16. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Н. Кожинной ; члены редколлегии : Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 696 с.
17. Сучасна українська мова : Стилїстика / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 30–39.
18. Українська мова : Енциклопедія. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана”, 2000. – 752 с.
19. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : Енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.

Навчально-методичне видання

Богдан Світлана Калениківна

Методи й методика лінгвостилістичних досліджень:
методичні рекомендації для слухачів і керівників
секції української мови

Верстка - Дар'я Стефанович

Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень :
методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української
мови / С. К. Богдан. – Луцьк, 2011. – 28 с.